

Al ging ik ook door een dal der schaduw des Doods.

„Het is den mensch gezet eenmaal te sterven.”

Het staat er zoo sober, zoo eenvoudig; het is een waarheid, die we als klein kind reeds leeren kennen; het is zoo gemakkelijk te gelooven, we weten het allen, en toch, is er wel één feit in het leven, dat zoo nameloos veel verdriet en ellende over den mensch brengt als dit? Wel u, zoo nog nooit de Dood uwe vensters beklommen heeft. Maar zoo hij ook uit uw huis geliefde levens wegsneet, o, dan zult ge het verstaan, dat wel waarlijk de Dood de geduchtste en onmeedoogendste vijand van het menschelijk geslacht is.

De arme vrouw, die gij geknielt ziet voor het bed, waarop zooveel haar zoon, haar eenige, den laatsten adem heeft uitgeblazen, weet het reeds lang, uit eigen bittere ervaring. Het is niet voor het eerst, dat de Dood haar ontruikt, wat zij liefheeft. Twintig jaar geleden heeft zij ook zoo geweend; toen lag haar man voor haar op het witte bed. Maar toen was zij nog jong en het leven lag vóór haar, en — uit het wiegje naast haar klonk het zwakke geschrei van haar kindje, alsof het riep om moederliefde en moederzorgen, alsof het zeide: „Ween niet te lang, ik heb u zoo noodig; en geen tranen, maar een lach; geen gebroken moedeloos hart, maar een hart vol liefde en zorg.” Zij had het stemmetje begrepen, en haar leven was voor haar kind geweest. Dat had haar getroost en kracht gegeven, en toen haar jongen opgroeide, en zijn doop niet beschaamde, en haar steun en haar vreugde werd, o, toen was het een samen-leven in geluk en liefde, alsof nooit de Dood zijn zwarte schaduw over hun huiselijk leven geworpen had.

De jaren gingen voorbij, de knaap werd jongeling. Hoe trotsch was de moeder op haar „grooten zoon,” en hoe juichte haar hart, toen hij, vrijwillig en blijmoedig, in het midden der gemeente, belijdenis aflegde van het geloof, dat in hem was, en met haar opging om aan den disch des Nieuwen Verbonds den dood des Heeren te gedenken. Alles scheen licht en glans en geluk . . . en tóch, zelfs het liefhebbend en hoopvol hart der moeder verheelde het zich niet, dat er een schaduw dreigde. Nog wel slechts een wolkje als eens mans hand, maar tóch — het wierp een schaduw en het was er *altijd*. De zoon had aanleg voor dezelfde kwaal, die zijn vader zoo vroeg ten grave had gesleept. Hij zelf wist het ook, en zijn bekommernis er over was veel minder dan die zijner moeder. Nuchter en kinderlijker had hij de openbaring van dit treurige feit uit Gods hand aangenomen. En krachtig en sterk leefde in hem het geloof, dat hun, die God liefhebben, *alle* dingen, — ook de moeilijke, ook de raadselachtige — medewerken ten goede. Dikwijls zien wij zulk een krachtige geloofsopenbaring in hen, die God bestemd heeft, om nog in hun jonge jaren tot Hem te worden opgenomen in heerlijkheid.

Zoo kwam, zonder dat moeder of zoon het nog wisten, de laatste winter. Guur en koud was het weer, vele zwakken werden krank en vele ouden van dagen stierven. Toen werd ook Gerard op het ziekbed terneder geworpen. De arme moeder hoopte en vreesde, vreesde en hoopte — zooals het altijd gaat, als onze liefde groot is. Weken van strijd en worsteling volgden. Dag noch nacht week zij van zijn ziekbed, en als ooit de liefde en de gebeden van een heldhaftig moederhart een kind van den Dood

zouden kunnen redden — zekerlijk, dan ware dit kind in het leven gebleven. Maar God beslist over ons aller leven. Wanneer het beginnen zal, hoe het verloop zal zijn, en wanneer het einde. Gerards leven was twintig jaren, en niet langer, en toen riep God hem op. Hij kende die stem zoo vol liefde; het was de stem van den goeden Herder, en het zwakke schaap volgde willig. Op zijn langdurig krankbed had God hem langzamerhand losgemaakt van de dingen der aarde, en het oog zijns geestes werd geopend voor de heerlijkheid, die hem wachtte. Strijd en murmureeren — God had er hem genadiglijk voor behoed, en vóór nog de dokter het vonnis des doods had uitgesproken, wist Gerard dat hij sterven ging.

Niet alzo de moeder. Toen God haar stap voor stap leidde naar de duisternis van de vallei der schaduw des doods, dreigde haar hart te breken. „Heel ernstig,” vond de dokter het eerst, en toen „bedenklijk,” en toen, nog vele dagen later, kwam het vreeselijke woord over zijn lippen: „Geen hoop meer.”

Gerards bewustzijn was helder. De aard zijner ziekte bracht dit mee. En lang en vrij-uit hadden moeder en zoon met elkaar gesproken over de mogelijkheid van hun scheiding. Maar nu zou zij hem moeten zeggen, dat het zekerheid was. Zij bad God om wijsheid, want haar eigen strijd was reeds zoo zwaar; wat, indien in *zijn* hart ook een strijd moest gestreden worden. Maar het was, of Gerard van dit alles een voorgevoel had. Wonderlijke dingen openbaart God soms zijn kinderen, die voor de poorten der eeuwigheid liggen.

„Moeder,” zeide hij, toen zij binnentrad. „Ik wou eens ernstig met u spreken.”

„Wat is er, lieveling?”

„Ik geloof — neen, ik weet zeker — dat ik sterven ga.”

„Het is zoo, mijn jongen. De dokter heeft zoo even gezegd, dat er geen hoop meer was,” antwoordde zij met terneergeslagen oogen. Zij dorst hem niet aan te zien, uit vrees, dat haar aandoening haar overmeesteren zou.

„Geen hoop meer!” herhaalde hij, en een hemelsche glimlach verhelderde zijn uitgeteerd gelaat. „Als de engelen wachten aan de poorten des hemels, om ons te geleiden naar de plaats, die de Heiland ons bereid heeft — als de hoop, die ons gansche leven ons heeft beziel en gedragen, werkelijkheid begint te worden! En welk een hoop, moeder! O, wèlk een hoop!” Hij sprak reeds als niet meer van de aarde.

Zijn moeder antwoordde niet, maar weende in stilte.

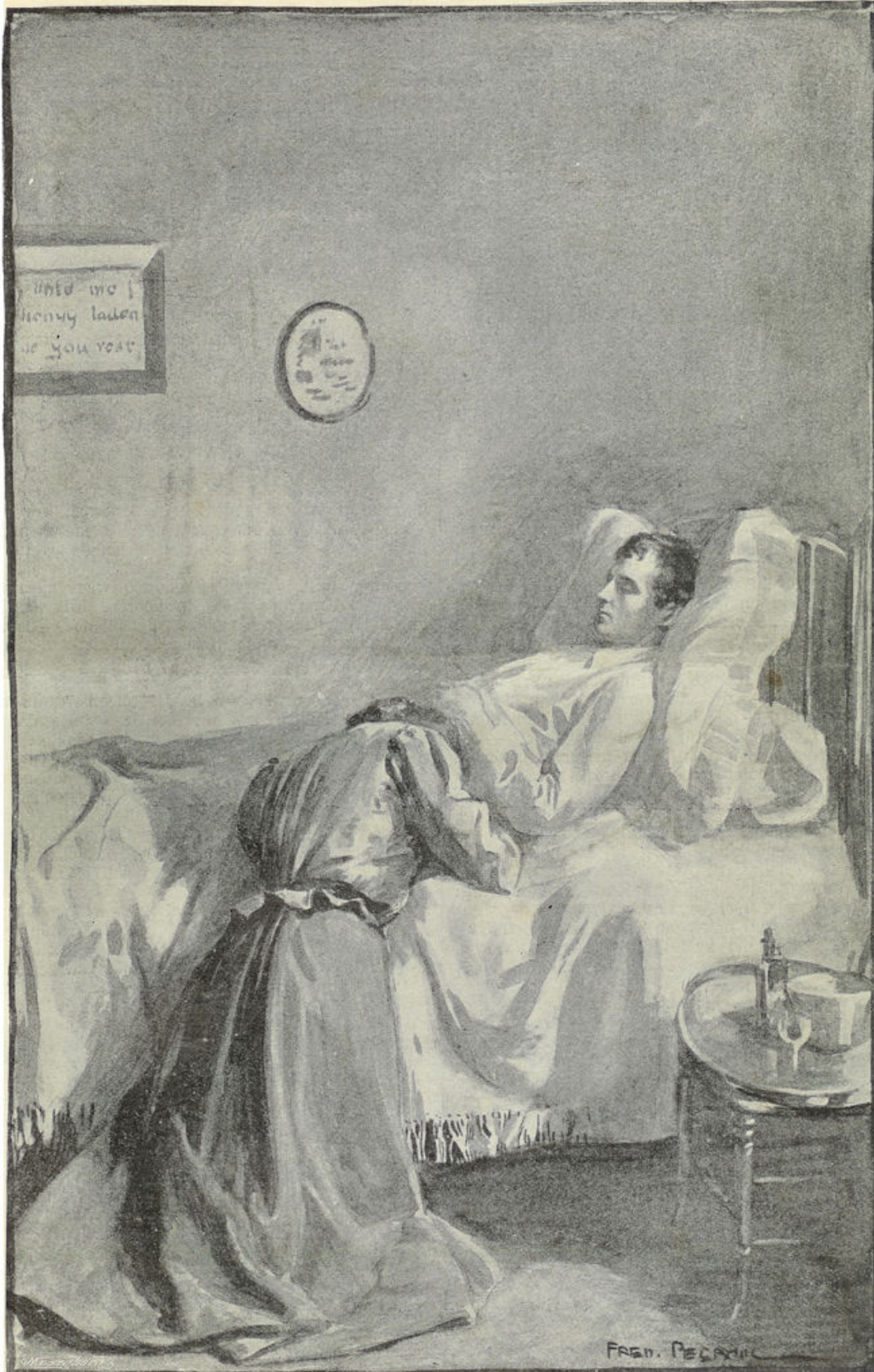
Toen hij hare tranen zag, nam hij zacht hare hand in de zijne.

„Moeder,” zeide hij, „Uw God is mijn God, en waar ik henenga, zult u ook komen. Het kan niet lang meer duren, want de tijd is zoo kort en vervliegt zoo snel, bij de eeuwigheid vergeleken. Ik heb geen zorg over u, want God zal voor u zorgen. En ik zal u wachten — daarboven.”

Zoo sterkte en steunde Gerard zijn arme moeder in haar zwaren strijd. Zij had gebeden om wijsheid en liefde, om *hem* tot zegen te mogen zijn, en zie, God gebruikte haar kind, om *haar* te steunen in dezen moeilijken weg. Alle beletsel had God weggenomen, hij sprak zóó vrij-uit, zóó kinderlijk over zijn naderend einde en over de zaligheid, die hem wachtte, dat hun gesprek er gedurig weer op kwam, en dat de arme moeder zelfs gaarne zich nederzette, om uit zijn mond die heerlijke woorden van troost en geloof op te vangen.

O, welk een schat was dit kind voor haar! Hoe had God de gebeden, die zij voor hem had opgezonden, verhoord! Hoe was geen harer verwachtingen beschaamd! Voor hem was nu alles geluk; zijn jonge leven afgesneden vóór de strijd en de moeite begon, terwijl hij zoo heerlijk en beslist getuigde van dat geloof, dat zoo vele jongelingen van zijn leeftijd verwierpen of zoo uitwendig en zoo koel beleden.

„Moeder,” zeide hij eens op een avond, toen zij, als naar gewoonte bij zijn bed zat, „soms begin ik iets te begrijpen van dat triumfantelijk gevoel, dat Paulus deed uitroepen: „Dood! waar is uw prikkel? Hel! waar is uwe overwinning?”

„De dood kan je geen schade meer doen, lieveling. Want de dood is een overwonnen vijand. Christus heeft hem overwonnen, en daardoor de *verschrikking* des doods weggenomen.”

„Juist, moeder, dat is het! — Als de dood komt, heeft hij aan mij niets, want dan is het uur voor de bevrijding mijner ziel geslagen, en die vaart dan op, voor eeuwig verlost van zonde en ellende — voor eeuwig, moeder — naar boven, waar Jezus is, zittende ter rechterhand Gods. En al wat de dood krijgt, is dan mijn arm, ellendig, dood lichaam; dat is al, wat dan de zonde nog op mij zal vermogen! En toch zal hij dit lichaam nog niet eens geheel kunnen verderven, want God zal er over waken en het opwekken ten uitersten dage. En dat alles heeft mijn Heiland voor mij gedaan! O, moeder, ik kan de wondere diepte van die liefde maar niet begrijpen.”

En de moeder liet zich meevoeren uit haar eigen verdriet naar die hooge sferen, waar zijn ziel reeds in leefde. Het waren gelukkige, gezegende dagen, deze laatste dagen van het leven van haar kind. Snel namen nu zijn krachten af, en iedere morgen kon de laatste zijn.

Hij sprak nu weinig meer, de overgave van zijn lichaam aan den dood was reeds begonnen. Een enkel woord, een stille handdruk, en dankbare blik vol liefde, waren dikwijls de eenige tolken van wat er in hem omging. Toen de laatste morgen kwam, voelde hij zich wonder wel. Hij haalde makkelijker adem, de benauwdheid was minder.

„Dit is het einde, moeder,” zeide hij zacht. „Ik mag afscheid van u nemen — daarom geeft God mij dit. Ik heb veel aan u gedacht, moeder — als ik er niet meer zijn zou. — De Bijbel is zóó vol van troost voor u, dat ik er verbaasd over ben. — Denk eens aan: Komt tot Mij, allen, die vermoeid en belast zijt — arme moeder, wat zult u vermoeid en belast zijn, als ik er niet meer ben — en *Ik zal u rust geven*. — Of dat heerlijke: *Werpt al uw bekommernis op Hem*, want Hij zorgt voor u. — Hoe dikwijls staat er niet: *Vrees niet*, want Ik ben met u! — Ik denk aan dien mooien tekst uit Jesaja: *Vrees niet*, want Ik ben met u — zijt niet verbaasd, want Ik ben uw God — Ik sterk u — ook help Ik u — ook ondersteun Ik u — met de rechterhand mijner gerechtigheid.”

Zijn zwakke stem was tot een zacht gefluister gedaald, en niet dan met de grootste moeite kon zijn moeder hem verstaan. Zij lag geknield voor zijn bed, en hield zijn handen in de hare.

Zij zag dat het einde kwam. Kalm en zacht, als een klein, moe, vertrouwend kindje, legde hij het hoofd neder. Er was schier geen doodsstrijd. Het was een zwak lichtje, dat langzamerhand uitging. Een kleine laatste opflikkering: hij sloeg de oogen wijd open en zag haar aan.

„Moeder!” fluisterde hij nauw hoorbaar, en al den dank en de liefde van zijn hart legde hij in dat ééne woord. En toen iets luid: „Alles vrede..... alles zaligheid..... om Jezus' wille..... Amen.”

En het was de moeder, als zag zij de engelen nederdalen, om haar kind, haar lieveling, weg te dragen naar de heerlijkheid daar boven, waar hij met Christus zou zijn.

Zij sloot zijn oogen en vouwde zijn handen samen. En toen knielde zij wederom neder, en vluchtte tot Hem, die alleen haar troosten kon, en weende hare bittere tranen aan het hart van den barmhartigen Hoogepriester, die ons lijden kent en weegt, en vol teedere erbarming neerziet op al wie, beproefd en beroofd, tot Hem de toevlucht neemt.

H. S. S. K.

KORTE ENQUÊTE OP LETTERKUNDIG GEBIED.

Onze tijd — en dit is loffelijk — is de tijd der enquêtes op ieder gebied. Er wordt al meer gebroken met de traditioneele voorstellingen der dingen; men wil met eigen oogen zien en zichzelf een oordeel vormen. Veel heet goed, dat het allermint is; veel dient geprezen, dat gelaakt wordt; daar is heel wat *terra incognita*, dat reeds lang met allerlei lijnen en lijntjes in allerlei kleuren en tinten op iedere kaart aangegeven staat!

Behoeft ook niet onze hedendaagsche litteratuur haar enquête? Het antwoord dunkt mij niet onzeker. Kijken is nog geen zien, en al meent menigeen „van alles vrijwel op de hoogte te zijn” — hij heeft daarom nog geen *gezicht* op de dingen. Ook komt, als Hooft zoo juist zeide: „Niet een ieder alles te vore.”

Er is nog iets. Een wijsgeerig man heeft eens gezegd: „Op zichzelf staande dingen zijn er niet.” En dat is een wijs woord. Of wilt ge het op z'n Bilderdijksch: In 't verleden ligt het heden, in het nu wat worden zal.

Als de dag van gisteren heugt het me uit mijn jongensjaren, hoe verdrietig ik altijd de laatste pagina van mijn geschiedenisboekje vond. Als we bij het jaar 1848 gekomen waren, dan hield me zoo waar alles opeens op. Verder kregen we niets te hooren. Uit was 't en voor-good. Wij naar den meester, die bij ons — och, we waren nog zulke dood-ouderwetsche, heel-niet-van-onzen-tijd, bepaald achterlijke jongens — die bij ons, zeg ik, voor een onbepaalde autoriteit gold. „Maar meester, is er sinds '48 niets gebeurd?” — „Jawel, jongens,” was 't bescheid. „Maar dat behoort nog niet tot de historie, dat moet nog onderzocht worden.” Meester had gelijk, zooals de meesters *altijd* gelijk hebben, maar wij waren toch deerlijk in onze wiek geschoten. Zoo? Was dat geen geschiedenis, maar wat was het dan? 't Was toch ook gebeurd en je zoudt het toch ook graag weten. 't Bleef een mysterie!

Sinds hebben we beter begrepen, hoe onze brave meester het bedoelde. En met een geleerd gezicht zeggen we nu zelf ook af-en-toe, „dat metterdaad de historie van deze tijden nog niet te schrijven is.” Maar bij de gedachte aan ons jongens-verdriet trachten we toch voor onszelfen zoowel als voor anderen *iets* van het heden te verstaan. En daarom zoo iets als een *enquête* ingesteld; natuurlijk een korte enquête, maar een *proeve* van een enquête! —

Wie vóór een vijf-en-twintig jaar zich zoo'n beetje trachtte te oriënteeren op letterkundig gebied, in 't opkomen van z'n dagen, die kreeg heel wat te hooren over „Het jonge Holland.” 't Bleek dan al spoedig, dat dit „jonge” Holland nu juist niet meer piep-jong was, maar reeds vrij peper-en-zoutkleurig van haren en baard.

Wat was de zaak? Zoo ongeveer in het jaar 1840 was er een destijds „nieuwe” beweging ontstaan op litterarisch gebied. Het woord „beweging” is er een van onzen tijd, laat ons liever zeggen er openbaarde zich een nieuw leven.

Nu is het leven gebonden aan wat men plechtig noemt „verschijningsvormen,” en de „vorm,” de vaas, waarin de nieuwe bloemen als een keurige ruiker geurden, was een nieuw tijdschrift: *De Gids*, waarvan de eerste aflevering van den eersten jaargang verscheen in het jaar 1837.

Natuurlijk, wie nu dien jaargang ter hand neemt zegt: „Was dat Jong-Holland, neen, maar!” Doch ik weet uit dien ouden *Gids* nog wel stukken te lichten, zóó nieuw, minstens even nieuw en even frisch als het allernieuwste en melkfrische van den dag van heden.

Met Potgieter en de zijnen opende toen een nieuwe tijd en in dien litterarischen tijd zijn we toen allen opgewassen.